

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухалова І. В. Особливості формування життєвих цінностей сучасної молоді. *Психологія і суспільство*. 2021. № 3. С. 112–118.
2. Дудка Л. М. Ціннісні орієнтації та їх вплив на розвиток особистості в юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2017. Вип. 3. С. 120–127.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
4. Савчук Р. І. Психологічне благополуччя студентської молоді у військовий час. *Габітус*. 2023. Вип. 51. С. 122–125.
5. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Вип. 38. С. 222-233.
6. Шевченко Н. Є. Вікові та гендерні аспекти трансформації ціннісних орієнтацій студентської молоді в умовах соціальної нестабільності. *Психологія і суспільство*. 2021. № 4. С. 130–135.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-РЕГУЛЯЦІЙНОГО АСПЕКТУ КРИЗИ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Кучеренко О.В.

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка*

olgakucherenka@gmail.com

Дослідження процесу формування ідентичності та її кризи у підлітковому віці є одним із актуальних питань сьогодення, вивчати які досить складно. За даними багатьох психологічних досліджень у значної частини підлітків на даному етапі розвитку України спостерігається життєва безпорадність, соціальний

нігілізм, пасивність, відчуженість від дорослих, зневіра та байдужість до всього. В умовах перебудови суспільства процес формування ідентичності та «образу – Я» у неповнолітніх характеризується послабленням значущості уявлень про базові морально-етичні принципи. Можна сказати, що посилюються поведінкові відхилення, зростають егоцентричні тенденції, молодшає вік злочинців, формуються різні форми відхиленої поведінки.

Сьогодні посилюється потреба молодої людини щодо самовизначення в системі соціальних зв'язків, пошуку шляхів, які допомогли б індивіду відтворити цілісність та впорядкованість образу «зруйнованого світу», формуванню здорової і гармонійної ідентичності, виходу з кризи ідентичності та пошуку відповіді на запитання «Хто Я?». Успішне функціонування та зростання особистості в усіх сферах суспільного життя значно визначається особистісними якостями, здібностями, домаганнями та цінностями, успішним подоланням кризи ідентичності підліткового віку.

Мета – теоретично визначити чинники, які пов'язані з перебігом та визначають успішність проходження кризи ідентичності підлітків.

Методика та організація дослідження. Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети нами використовувалися загальнонаукові методи теоретичного рівня (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних та емпіричних даних).

Результати дослідження. В результаті теоретичного дослідження встановлено, що підлітковий вік – складний етап у становленні особистості, який характеризується якісними змінами, пов'язаними зі статевим дозріванням і входженням у доросле життя. Основним особистісним новоутворенням підлітка є почуття дорослості, яке виражається у появі ставлення підлітка до себе як до дорослого, уявлення себе дорослою людиною. Як особлива форма самосвідомості, почуття дорослості в цілому відображає нову життєву позицію підлітка в ставленні до себе, людей та світу; визначає специфіку спрямованості і зміст його соціальної активності; систему нових прагнень та емоційних реакцій.

Особливості проявів почуття дорослості залежать від того, в якій сфері і якого характеру набуває самостійність підлітка: у взаєминах з однолітками чи батьками, у використанні вільного часу, в організації домашніх справ чи цікавих розваг [1].

Своєрідність соціальної ситуації розвитку підлітка полягає в тому, що він виконує нові функції та залучається до нової системи відносин із дорослими й однолітками. Дитина включається в різні види суспільно корисної діяльності, що розширює сферу її соціального спілкування і сприяє накопиченню нового соціального досвіду. Провідна діяльність підліткового віку – інтимно-особистісне спілкування з однолітками. У процесі його реалізації засвоюються норми моралі, соціальної поведінки; створюються стосунки всезагальної рівності і поваги один до одного.

Підлітковий період є одним з ключових етапів становлення емоційно-вольової регуляції особистості. Для підлітків характерна легка збудливість, різкі зміни переживань та настрою, причому без особливо значимих причин. Помітного розвитку у підлітковому віці набувають вольові якості. Найбільш виражені з яких: наполегливість, впертість у досягненні мети, вміння долати перешкоди і труднощі тощо. У цьому віці відбувається докорінна перебудова структури вольової активності – підлітки значно частіше регулюють свою поведінку на основі внутрішньої стимуляції (самостимуляції). У той же час вольова сфера підлітків дуже суперечлива. Бурхливо розвивається емоційна сфера підлітків [2].

Ідентичність – системна конструкція, що відображає різносторонність людської природи, соціальну та внутрішню обумовленість її поведінки. Становлення ідентичності – суто індивідуальний процес, особливий для кожної людини. Значною мірою він визначається внутрішніми характеристиками особистості та впливом соціального середовища, зокрема сім'я, школа та іншими. Формування компонентів ідентичності відбувається послідовно протягом усього життя. Механізмом формування ідентичності в онтогенезі є ідентифікація, як процес самоототожнення з іншою людиною, групою та цінностями, що існують у

суспільстві. У підлітковому віці складаються всі передумови для досягнення ідентичності: завершується фізичне і статеве дозрівання, відбувається перехід до формального абстрактного мислення, що дозволяє узагальнити і оцінити власний життєвий досвід, осмислити інформацію яка надходить з зовнішнього світу та сформувати адекватний «образ Я». У підлітків удосконалюється емоційно – вольова регуляція поведінки та самоконтроль діяльності. Молода людина усвідомлює свою самототожність, може виділити у самосвідомості зміст власної ідентичності [3, с.48].

Соціальне формування, статеве дозрівання та загальноорганічний розвиток відбуваються неузгоджено, відповідно дитина переживає нормативну кризу, яка є необхідною для нормального переходу від дитинства до дорослості. Криза – це своєрідна реакція особистості на ситуації, які вимагають від неї зміни способу життя: життєвого стилю, образу мислення, відношення до себе, навколишнього світу і до основних екзистенційних проблем.

До показників кризи ідентичності підлітків відносять: неадекватність (завищений, занижений рівні) та невизначеність самооцінки підлітків; акцент свідомості на часові категорії «минулого Я» та «майбутнього Я»; відсутність представлення індивідуальних характеристик та соціальних ролей в ідентифікаційній матриці підлітків; низька диференційованість ідентичності; завищена та негативна валентність; слабка психолінгвістична диференційованість ідентичності; неузгодженість «Я-образу» підлітка, «Я-реального» з «Я-ідеальним»; дуже високий та низький рівень самоставлення в підлітковому віці; невпевненість в собі або ж навпаки надмірно високий її рівень; нереалістичне ставлення до власної поведінки, несприятлива оцінка шкільної ситуації, аж до неприязні, тривоги, нудьги, незадоволення потреби в спілкуванні, незадоволеність життєвою ситуацією та ситуацією в сім'ї; низька самооцінка зовнішності та загальне незадоволення собою [4, с. 63].

При пошуках власної ідентичності підліток орієнтується на еталони в сім'ї і поза нею, але разом з тим він піддає сумніву ці еталони, що призводить до

мотиваційного конфлікту. Щоб вирішити цей конфлікт дитина починає себе виховувати, займаючись самовихованням і саморегуляцією, докладаючи значних емоційних зусиль.

Для дослідження емоційно-регуляційного аспекту кризи ідентичності у підлітковому віці пропонуються методики типу опитувальники, що визначаються як тип методик, які складаються з набору пунктів, що не мають правильної відповіді, а характеризуються лише їх частотою і спрямованістю. Для дослідження можна запропонувати використання наступного методичного комплексу: діагностики рольових позицій (Е. Берна); методика діагностики самооцінки психічних станів (за Г.Айзенком); методика «Особистісна агресивність та конфліктність» (за Є.П. Ільїним, П.А. Ковальовим); методика «Емоційна направленість» (за Б. Додоновим) та методика «Маскулінність-фемінінність» (за С. Бем) [5]. Обрані методики відповідають вимогам стандартизації, валідності, надійності та співвідносяться з метою та завданнями дослідження.

Отже, підлітковий вік – кризовий, важливий та складний етап у процесі становлення особистості, який характеризується низкою особливостей. Під кризою ідентичності підліткового віку розглядається період зміни попередньо набутої ідентичності, нерівномірний розвиток переживання цілісності буття, втілення своєї «самості», реалізованості власної «Я-концепції» індивіда.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заброцький М. М. Основи вікової психології: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. 112 с.
2. Березовська Л.І. Самовиховання та саморегуляція особистості: навчальний посібник. К.: Слово, 2011. 168 с.
3. Гуменюк О.Є. Особливості ситуативного та вікового розвитку Я-концепції *Педагогіка і вікова психологія*. 2005. №1. С. 46–62.

4. Мельничук М.М. Психологічні особливості кризи ідентичності у підлітковому віці. *Молодий вчений*. Науковий журнал. №4 (104) квітень 2022. С. 61-65.
5. Моргун В.Ф., Тітов І.Г. Основи психологічної діагностики: навчальний посібник для підлітків вищих навчальних закладів. К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. 464 с.

МОТИВАЦІЙНО-ОСОБИСТІСНІ РИСИ ВИСОКОКРЕАТИВНИХ ЮНАКІВ

Куц О. М.

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

kuschoxana@gmail.com

Науковий керівник І. Г Тітов .

Сучасний світ усе частіше ставить людину у непередбачувані, екстремальні ситуації, котрі вимагають від неї гнучкості, оригінальності, готовність до непрогнозованих змін, що є складниками креативності.

Вивченню креативності присвячено багато робіт вітчизняних (В. О. Моляко, В. В. Клименко, О. Л. Туриніна, Н. В. Ханецька, С. П. Яланська та ін.) та закордонних (Е. П. Торренс, Т. Любарт, М. Чиксентміхаї та ін.) авторів. Сформовані до теперішнього часу психологічні підходи до проблеми креативності мають різні підстави у визначенні сутності цього поняття, найпоширенішим з-поміж яких є розгляд креативності як властивості особистості. Виокремлені такі особистісні риси, позитивно пов'язані з креативністю: відкритість новому досвіду, допитливість, індивідуалізм (нонконформізм), схильність до ризику, здатність відійти від стереотипів, інтелектуальна дисципліна, висока працездатність та ін. [1-5]. Разом із цим, мотиваційні риси висококреативних особистостей є недостатньо дослідженими.